

Srednjovjekovni korijeni i kontinuitet u vremenu: u povodu 650. obljetnice zagrebačke gornjogradske ljekarne

Medieval Roots and Chronology: On the Occasion of the 650th Anniversary of Zagreb's Upper Town Pharmacy

Stella Fatović-Ferenčić¹, Jasenka Ferber-Bogdan²

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

¹Odsjek za povijest medicinskih znanosti

Zavoda za povijest i filozofiju znanosti

²Arhiv za likovne umjetnosti

Kabinet za arhitekturu i urbanizam

10000 Zagreb, Gundulićeva 24

Sažetak Prema arhivskoj dokumentaciji i sekundarnim izvorima, gornjogradsku ljekarnu ubrajamo u najstariju ljekarnu grada Zagreba. Njezini se početci dovode u svezu s dokumentom, u kojem se prvi put spominje ljekarnička profesija, u parnici između apotekara Jacobusa i jednog krznara, 6. ožujka 1355. godine. U povodu 650. obljetnice tog dokumenta, kojim se obilježava prvi spomen rada najstarije zagrebačke ljekarne (Apotheca Civitatis ad Aquillam Nigram) u ovom smo radu prezentirale kronologiju njezinih vlasnika, za razdoblje 14.-20. stoljeća, te izvršile identifikaciju njezinih lokacija. Ljekarna i danas posluje u prostoru prvobitno adaptiranom upravo za ovu funkciju te se ubraja u jednu od znamenitih zagrebačkih kulturnih i turističkih atrakcija. U radu je posebno istaknuta potreba ozbiljnijeg pristupa njezinoj zaštiti te jačanja svijesti javnosti o povijesti i značenju ljekarništva kao zapostavljenog dijela cjelokupne nacionalne baštine.

Ključne riječi: Hrvatska, Zagreb, povijest ljekarništva, gornjogradska ljekarna *Apotheca Civitatis ad Aquillam Nigram*, kronologija vlasništva, 14.–20. stoljeće, zagrebačka spomenička baština

Summary According to archival and secondary sources, the Upper Town pharmacy is the oldest pharmacy in the city of Zagreb. The beginnings of its work are historically related to the document of 6th March 1355, which for the first time mentions the profession of a pharmacist, i.e. a lawsuit between the apotecarius Jakmo (Jacobus) and a furrier.

On the occasion of the 650th anniversary of this document, which marks the beginning of work of Zagreb's oldest pharmacy, i.e. *Apotheca Civitatis ad Aquillam Nigram*, we present its history, chronology of ownership, and locations throughout the past. The pharmacy is still situated in the historical Upper Town, and is one of Zagreb's most valuable cultural and tourist attractions. This paper emphasises the importance of its conservation and maintenance, as well as the importance of raising the public awareness of the history and significance of pharmacy as a neglected part of the overall national heritage.

Key words: Croatia, Zagreb, history of pharmacy, the Upper Town pharmacy *Apotheca Civitatis ad Aquillam Nigram*, chronology of ownership, locations, 14th – 20th century, cultural heritage of Zagreb.

Mnogi aspekti povijesti ljekarništva na području Hrvatske još su nedovoljno istraženi, što je djelomično posljedica nepovratna gubitka pojedinih dokumenata, ključnih za identifikaciju i interpretaciju najranijih početaka rada ljekarni. U više je navrata istaknuta, na primjer, dvojba o prvom ljekarni u Zagrebu koja se spominje na Griču 1355., premda je poznato da je naselje na Kaptolu osnovano prije negoli ono na Griču

pa bi stoga realna bila i pretpostavka da je upravo na Kaptolu postojala ljekarna, ranije od one na Griču (1). S obzirom na činjenicu da, nažalost, ove pretpostavke ne nalaze uporište u sačuvanim dokumentima, ostajemo pri stajalištu da je najstarija ljekarna u Zagrebu bila upravo ljekarna *K crnom orlu*, koja, prema tome, ove godine obilježava 650. obljetnicu njezina prvog spomena.

Ovaj prikaz nastavak je ciklusa radova nastalih na temelju sustavnog, interdisciplinarnog istraživanja zagrebačkih ljekarni, koja se provode u okviru Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti te u okviru projekta financiranog od Ministarstva znanosti i tehnologije*. Cilj mu je sjediniti postojeće podatke o gornjogradske ljekarni *K crnom orlu* i nadopuniti ih novim, do sada neobjavljenim spoznajama. Posebnu pozornost posvetit ćemo temeljitijoj rekonstrukciji slijeda vlasnika, koji su se izmjenjivali tijekom 650 godina postojanja ove ljekarne te identifikaciji lokaliteta na kojima se ona nalazila. Prezentirat ćemo, jednako tako, do sada slabije poznato razdoblje rada ove ljekarne tijekom 19. i u prvoj polovici 20. stoljeća, do razdoblja njezine nacionalizacije 1947. godine.

Slijed kronologije vlasnika tijekom 650 godina je, radi veće preglednosti, prikazan tablicom 1. Podaci su prikupljeni na temelju arhiva o evidenciji i osobnicima ljekarnika, prema kronologiji ljekarne Vladimira Rojca i ostalim dostupnim izvorima i literaturi. Dug vremenski kontinuitet odrazio se u nedostupnosti i manjkavosti pojedinih podataka o smjeni vlasništva tijekom povijesti. Dodatnu teškoću predstavljale su nepodudarnosti podataka raznih izvora i autora na koje smo tijekom ovog istraživanja nailazili. Prikazana tablica predstavlja, stoga, prije svega okvir i ilustraciju, a nipošto konačnu verziju u oslikavanju postojanja i kronologije vlasništva najstarije ljekarne u Zagrebu. Unatoč navedenom, ona pruža jasnu sliku o osobinama vremena i osobama koje su je vodile. U njoj možemo pratiti smjenu nacionalnosti vlasnikâ (od Talijana na samome početku do Nijemaca od 18. stoljeća, Čeha, Poljaka, Austrijanaca, Mađara i naposljetku Hrvata), svekolikosti njihova osobnog profila, društvenog i političkog angažmana (od trgovaca, sudaca, plemića, buntovnika, falsifikatora, donatora do inventivnih kreatora farmaceutske promidžbe) te znakovit zaokret kada vlasništvo gornjogradske ljekarne preuzima prva žena u povijesti vlasništva ljekarni na našem području - Vjera Rojč.

Srednjovjekovno razdoblje

Naselje na brdu zapadno od Kaptola, osnovano godine 1093., počelo se razvijati tijekom 12. stoljeća kao utvrđeni "grad". Prvi se put taj dio Zagreba spominje u listini od 1201. godine, pod imenom *Castrum Grec juxta Zagrabia*, u prijevodu *Tvrđa Grec kod Zagreba*. Gradec je u ranijem razdoblju svoga postojanja naseljavan uglavnom obrtnicima i trgovcima, koji su godine 1242. stekli i posebne povlastice Zlatnom bulom ugarskoga kralja Bele IV. (2). Ovo je naselje od samog početka zapravo osnovan grad unutar sustava zidina i kula, unaprijed određenog plana te pravilnoga tlocrta (3). Od sredine 14. stoljeća do danas tlocrtna organizacija gradskog prostora nije se bitno mijenjala, pa stoga možemo iščitavati cjelovitu, gotovo netaknutu strukturu srednjovjekovnoga grada. Ipak, zbog velikih požara tijekom stoljeća većina građevina odavno je

iščezla, a današnji fond stambenih i poslovnih zgrada (obrt, trgovina) pripada uglavnom 18. stoljeću.

Vrhunac prosperiteta taj najstariji, obrtnički i trgovački Gradec dosegao je u 14. stoljeću. Bilo je to vrijeme u kojem se počinje pratiti i djelovanje liječnika, kirurga i ljekarnika na području grada te postupno intenziviranje nastojanja oko zaštite zdravlja njegovih stanovnika. Dobro je poznata, na primjer, činjenica da je Jacobus de Placentia, biskup zagrebački (1343–48.), u tom razdoblju donio u Zagreb pregršt birane medicinske literature iz poznatih medicinskih centara izvrsnosti, napose Montpelliera, što su neki povjesničari interpretirali kao mogućnost njegove namjere da ovdje osnuje medicinsko učilište (4). U istome stoljeću, u kojem se prvi put spominje najstarija zagrebačka ljekarna, u slobodnom i kraljevskome Gradecu se prvi put spominje i hospital pod imenom Blažene Djevice Marije, 1384. godine. Hospital se nalazio na zapadnoj strani Markova trga, na mjestu današnje zgrade Banskih dvora (5). Nedvojbeno je Gradec, s raznovrsnim sadržajima, od kulturnih, trgovačkih, političkih do javnozdravstvenih, mogao odgovoriti svim zahtjevima tadašnjega gradskog središta i time osigurati dobre uvjete za otvaranje i rad ljekarni.

Najstariji dokument o začecima zagrebačkog ljekarništva datira iz 1355. godine. Riječ je o parnici između ljekarnika Jakova (*Jacobus apothecarius*) i jednoga zagrebačkog krznara u kojoj je tako ostao zabilježen podatak i o ljekarničkoj djelatnosti u Zagrebu. Premda u to vrijeme među sačuvanom građom i dokumentacijom još nema spomena o samoj ljekarni, Tartalja je mišljenja da je Jakov bio doseljenik iz Italije i da je upravo on radio u gornjogradske ljekarni (6). To nije bilo neubičajeno u to vrijeme. Naime, već tijekom 13. stoljeća nekoliko je venecijanskih obitelji doputovalo i nastanilo se na zagrebačkome Gradecu, o čemu i danas svjedoči naziv jedne od gornjogradske ulice (Mletačka). Uz mletačke obitelji ovo su područje nastanjivali i trgovci iz Firence (7). Često se navodi i podatak da je praukun znamenitog pisca Dantea Alighierija, ljekarnik Nicolò Alighieri živio na području slobodnog i kraljevskoga grada Zagreba, oženio se ovdje i radio u gornjogradske ljekarni. Sačuvano pismo Nicolina oca Bernarda Alighierija, poslano Nicoli 5. prosinca 1399., razotkriva razloge njegova napuštanja rodne Verone i dolaska na naše prostore (8). Nažalost, bližim podacima o njegovu ljekarničkom radu ne raspolazemo.

Općenito su podaci vezani uz najranije ljekarnike ljekarne *K crnom orlu* oskudni i nedostatni za ozbiljniju interpretaciju. Uz prvih šest imena ljekarnika npr. ne veže se izriječkom njihov rad u gričkoj ljekarni, premda na to upućuju drugi, indirektni pokazatelji. Prvi propis koji regulira rad ljekarne datira iz 1425. godine, kada se u Statutu grada Zagreba spominje prvi službeni naziv: *Apotheca Civitatis ad Aquillam Nigram* (Gradska ljekarna *K crnom orlu*). Ona u svom grbu sadržava i grb grada Zagreba (slika 1) (6).

Slika 1. Grb ljekarne (fotografija iz Odsjeka za povijest medicinskih znanosti Zavoda za povijest i filozofiju znanosti, HAZU)

Prvi apotekari navedeni su samo imenom. Uglavnom je riječ o strancima koji su se kraće ili duže vrijeme zadržavali na našem području i ovdje pružali ljekarničke usluge. Naziv za trgovca u to vrijeme u dokumentima varira od "štacunara", "kramara", "stacionarius" do "apothecarius", pa je prema tome ponekad teško točno zaključiti koji je od spomenutih objekata zapravo bio ljekarna. Zanimljiv je podatak iz 1477. u kojem se spominje tadašnja zgrada na uglu Kamenite i današnje Habeličeve (na mjestu današnje zgrade ljekarne). Vlasnik, zlatar Pavao, posjeduje na ovom mjestu "apateku" (9). Još uvijek ne možemo pouzdano odgovoriti na pitanje je li se ovdje radilo o iznajmljivanju prostora nekom ljekarniku ili je to bio zlatarov dućan, tj. zlatarnica.

O izgledu tadašnje ljekarne na Gornjem gradu možemo donositi samo pretpostavke, no, imajući na umu strukturu i arhitekturu zgrada koje i danas na ovom dijelu postoje, ljekarna je najvjerojatnije bila smještena u tipičnom "štacunu" (lat. statio), tj. dućanu smještenom u prizemlju zidane kuće, s lučnim otvorom "na koljeno" (jedno krilo do zemlje, a drugo do polovice zazidano). Ovakav štacun može se i danas vidjeti unutar Kamenitih vrata. Kako je Kamenita ulica bila glavni prilaz Markovu trgu, centru svih trgovačkih aktivnosti, svi privatni dućani nalazili su se isključivo ili u ovoj ulici ili na istočnoj strani samoga trga (na mjestu na kojem je u 20. st. izgrađena zgrada Hrvatskog sabora).

Razdoblje od 16. do 18. stoljeća

Tijekom povijesti u ljekarni se smjenjivao niz vlasnika. Isprva su to bili uglavnom stranci, ponajprije Talijani,

Česi i Nijemci, o kojima nema osobito mnogo podataka, a kasnije je ljekarna dolazila u zakup uglavnom domaćim ljekarnicima. Imenom i prezimenom spominju se ljekarnici tek od 16. stoljeća i uglavnom je riječ o bogatijem sloju građana, koji su nerijetko obnašali i razne političke, sudske ili senatorske funkcije te bili nositelji plemićkih titula. U Gradecu je, osim gradske ljekarne, djelovala od 1643. godine i isusovačka ljekarna s pravom javnosti. Bila je smještena u samostanu na Jezuitskome trgu do 1764., kada je zabranjen rad svim redovničkim ljekarnama (10). U nizu vlasnika gornjogradske ljekarne bio je i liječnik Adam Stotelić, nekadašnji djelatnik ljekarne na Jezuitskome trgu, koji je kasnije, vjenčanjem sa Skolarovom udovicom, stekao pravo vlasništva gradske ljekarne *K crnom orlu*.

Od ljekarnika baroknog razdoblja najviše se svojim ugledom i imetkom isticao Kristofor pl. Baptista. Prema popisu gornjogradskih kuća iz godine 1742., koji je zabilježio kanonik Stanislav Pepelko, on je na istočnoj strani Markova trga posjedovao dvije kuće (11). Nakon 1748. godine Baptista se seli u novu palaču koju je dao izgraditi u Basaričekovoj ulici br. 22. Ova jednokatna zgrada lijep je primjer zagrebačke barokne palače, a očuvana je, srećom, do danas. Kristofor Baptista sahranjen je u crkvi nekadašnjega kapucinskog samostana, koji se nalazio pokraj zgrade pavlina u Sjemenišnoj (danas Vranicanijevoj) ulici (obje zgrade srušene su u 20. stoljeću). Ljekarnička posuda u kandžama lava na Baptistinu plemićkome grbu govori o važnosti i uglednosti ove struke u baroknome razdoblju (6).

Prvi do sada poznati podatak o lokaciji gradske ljekarne potječe iz 1762. godine. U to se vrijeme ona nalazila u zgradi remetskih pavlina, na zapadnoj strani Vranicanijeve ulice (12). Velika građevina, dovršena 1639. godine, zapremala je čitav prostor između Vranicanijeve ulice i Strossmayerova šetališta, naslanjajući se zapadno na kulu Lotrščak. Kako je u 18. stoljeću zgradi dograđen prvi kat, ljekarna je od toga vremena mogla biti u unajmljenome prizemnom prostoru. Nakon ukinuća pavlinskog reda 1784., vlasnici su se izmjenjivali sve do početka 20. stoljeća, a 1941. godine oronula je zgrada uklonjena (13).

19. stoljeće

Tijekom 18. stoljeća teče proces promjene funkcije Gornjega grada: obrtnički i trgovački dio seli se u podgrađe, a aktivni centar grada početkom 19. stoljeća postaje Duga, danas Radićeva ulica. Gornji grad postupno se transformira u rezidencijalni prostor plemićkih palača, a prema kraju 19. stoljeća u reprezentativni i simbolički dio većeg Zagreba (3).

Za razliku od kaptolske ljekarne koja je s vremenom i preseljenjem sve više dobivala na značenju (14), ljekarna *K crnom orlu* tijekom 19. stoljeća i kasnije, upravo zbog svoje pozicije i dislociranosti od najprometnijeg

Tablica 1. Kronologija ljekarnika ljekarne K Crnom orlu

LJEKARNIK	RAZDOBLJE VLASNIŠTVA	NAPOMENA
Jacobus	(1355. - 1363.)	Po svoj prilici doseljeni Talijan. U izvorima zapisan kao <i>apotecarius</i> ili kao <i>mehanicer</i> .
Bartholomeus (Bartolus)	(1363. - 1376.)	Prvi put se spominje u sudskim spisima 3. ožujka 1363. kao <i>mehanicer</i> .
Jalinello (Jalimel)	(1376. - 1397.)	Bio je na čelu grčkih građana koji su provalili na Kaptol i poharali ga, pa je stoga među ekskomuniciranima iz Katoličke crkve 1397.
Dionizius	(1397. - 1403.)	Također bio na listi ekskomuniciranih 1397. kao i prethodni vlasnik, zbog sukoba s Kaptolom.
Sebastianus	(1403. - 1416.)	Nema drugih podataka o ovom ljekarniku.
Matheus	(1416. - 1456.)	Spominje se kao <i>consiliarius</i> (gradski zastupnik).
Tomas	(1456. - 1497.)	Nema drugih podataka.
Tomas Glavica	(1497. - 1557.)	Prvi magistar dobio je i plemstvo. Punih 60 godina vodi ovu ljekarnu.
Josip Tomo Turner	(1557. - 1568.)	Imao je gušu.
Ljudevit Glavica (Glawycza, Klawycza, Clavicza)	(1568. - 1589.)	Potomak je Tome Glavice. Dosta se parničio i bio je veoma imućan. Dodijelio je župniku iz Čučerja Miji Derkiću svoj posjed koji se nalazio u gradu. Prvi put se spominje 1571. kada se oženio Katom Kelčević, dodijeljeno mu je hrvatsko plemstvo, umro između 14. siječnja i 30. travnja 1593. godine.
Tomo Glavica II.	(1589. - 1630.)	Zna se samo da je bio magistar.
Jakobus Gasparini	(1630. - 1649.)	Rođen u Bellenzoni u Švicarskoj. Godine 1606. preuzeo službu gradske ljekarne s plaćom od 40 ugarskih forinta, bio je u vezi s Tomom Erdődyjem, gušiteljem seljačke bune i miljenikom dvora. Bio je među prvim senatorima u gradu i dodjeljivane su mu brojne počasti. Bio je gradski sudac 1616., 1632., 1643., plemstvo mu je dodijeljeno 12. srpnja 1610. Jako korumpirana osoba, falsificirao je dokumente. Umire 1649. godine.
Jakov Gasparini ml.	(1649. - 1666.)	Sin Jacobusa starijeg. Više priklonjen struji koja se borila za veću samostalnost Hrvatske, tj. bio je uz Frankopane, posjedovao je dvije kuće na Griču (PREMA TARTALJI).
Ivan Dorić	(1666. - 1689.)	Nema podataka o njegovu životu.
Vuk Skolar	*	Godine 1676. primljen među građane Zagreba i oslobođen svih pristojbi, obavljao je dužnosti nadzornika tržišta i tridesetničara, Sabor mu dodjeljuje 50 rajnskih forinti za obnovu ljekarne uništene požarom.
Adam Stotelić, Statelić	(1689. - 1698.)	Liječnik i ljekarnik, radio je i u Isusovačkoj ljekarni na Griču, oženio se Skolarovom udovicom i postao vlasnikom ljekarne koju vodi sve do kraja 17. stoljeća.
Martin Eberle	(1698. - 1733.)	Nema podataka o njegovu životu.
Kristofor pl. Baptist	(1733. - 1752.)	Imao je na Gornjem gradu svoju kuću i obnašao je dužnost gradskog suca. Ponekad ga oslovljavaju kao <i>Meritissimus judex civitatis</i> . Bio je i starješina crkve sv. Marka i kapele sv. Uršule te ravnatelj bratovštine sv. Ćirila. Sagradio je crkvu sv. Ivana Nepomuka kod nekadašnjih mesničkih vrata. Sačuvan je njegov račun za lijekove iz 1751. Bio je neko vrijeme gradski sudac. Nakon njegove smrti 14. kolovoza 1752. ljekarnu nasljeđuje supruga Maksimilijana rođ. Grudnik.

Anton Rustenholzer	(1752. - 1758.)	Prvi je vlasnik njemačkog podrijetla.
Jurij Fučak, Fučko	(1758. - 1764.)	Oženio se udovicom Baptistovom i postao vlasnikom.
Josip Willarth	(1764. - 1765.)	21. i 22. 02. 1764. kupio je ljekarnu za 2083 rajnske forinte.
Leopold Pawkner	(1765. - 1768.)	Isprva je bio pomoćnik u Kaptolskoj ljekarni. Umro je 20. veljače 1768. i sahranjen kao i njegova supruga, koja je preminula četiri dana nakon njega u crkvi sv. Uršule.
Josip Weford	(1768. - 1771.)	Od godine 1751. bio je ljekarnik na Kaptolu. Umro je 29. lipnja 1774. u dobi od 60 godina. Sahrnjen u crkvi sv. Marka.
Karl Fröschl	(1771. - 1788.)	Liječnik ? , kupio ljekarnu 1. 01. 1772. godine. Bio je gradski senator. Umro je 30. 5. 1788. u 54. godini života.
Frantz KS Wagner	(1788. - 1790.)	Umro 20. 8. 1790. star 51 godinu.
*	(1790. - 1840.)	Arhiva spaljena, podaci nepoznati.
Josip Pflanzert (Pfonczer)	*	Vlasnik drvene kuće u Visokoj 16. Godine 1799. u sastavu tzv. "građanske čete" za obranu grada.
Franjo Bauererth, Banert	vlasnik do 1840.	Provizor njegove ljekarne bio je Vormastini.
Franz Zellinger	(1840. - 1858.)	Kupio kuću u Kamenitoj 9 i preuređio bivši Leitnerov dućan <i>Djevojci s ružom</i> u ljekarnu 1838. Novopreuređena ljekarna FRANCISCUSA ZELLINGERA ima freske ili slike Mihaela Stroya na ulaznim stupovima (Eskulap i starac s djecom). U njegovo vrijeme ljekarna je procijenjena na 10.000 forinti.
Julije Hegedüs	(1858. - 1879.)	Mađar iz Čakovca, preselio je ljekarnu iz Kamenite br. 9 u Kamenitu br. 7 u kuću koju je kupio od Joanesa Kamaufa. Godine 1863. provizor ljekarne, a nakon Baunertove smrti oženio se udovicom Anom Mahne i postao vlasnikom ljekarne. Godine 1870. postao je začasni član grada Zagreba. Umro je 1879., a njegova udovica prodaje ljekarnu Čehu Čermaku.
Čermak	(1879. - 1881.)	Stekao magisterij 1820. u Pragu. Preselio ljekarnu na Markov trg.
Heinrich Jaskiević	(1881. - 1885.)	Bio je Poljak, slabo je govorio i hrvatski i njemački jezik, prodaje ljekarnu koja polako gubi na značenju jer se sve polako seli u donji grad.
Aleksandar Hržić	(1885. - 1888.)	Ljekarna sve slabije ide, pa ju i ovaj ljekarnik brzo prodaje i dobiva novu koncesiju na uglu Jurišičeve i Petrinjske ulice.
Josip Mittler	(1888. - 1891.)	Doseljeni Nijemac, uvodi prodaju raznih specijaliteta, ali ipak posao slabi, ljekarna se prodaje.
Edvard Redlich	(1891. - 1905.)	Spretan trgovac iz Beča. Naveliko oglašava svoje specijalitete po cijelom području Austro-Ugarske. Posao dobro ide, ali ljekarnu drži jako neuredno. Prvi mu je suradnik bio Čeh Cajbek (rođen 1827., diplomirao u Pragu 1849.), a kasnije ima kompanjona Vranića s kojim pravi vlastite specijalitete. Predstavkom gradskog poglavarstva u Zagrebu od 31. svibnja 1902. osuđen na globu od 20 forinti. Prodao je ljekarnu Ključecu i vratio se u Beč.
Žiga Ključec	(1905. - 1914.)	Ljekarna K <i>Crnom orlu</i> seli se u Kamenitu ulicu 9 u kuću gospođe Vrabčević, gdje je nekoć već bila ljekarna.
Žiga Ključec i Vjera Rojc	(1913. - 1916.)	Dana 30. 11. 1913. kupnjom polovice ljekarne Vjera Rojc postala je suvlasnicom gradske ljekarne uz Ključeca. Time je postala prvom ženom vlasnicom ljekarne na ovom području. Kupljenu polovicu ljekarne je platila 50.000 austro-ugarskih kruna. Unatoč dobro zamišljenoj strategiji posla ljekarna slabo posluje pa Ključec prodaje svoju polovicu ljekarne Vjerinu mlađem bratu Vladimiru.

Vjera i Vladimir Rojc	(1916. - 1923.)	Unatoč intenziviranju reklame i prodaji specijaliteta posao ne cvjeta. Vjera Rojc udana Katušić prodaje svoju polovicu ljekarne bratu koji je vodi do 1947.
Vladimir Rojc	(1923. - 1947.)	Samovlasnik sve do preuzimanja ljekarne od Ministarstva narodnog zdravlja.
Ljekarnu preuzima država	1947.	10. 7. 1947. Ministarstvo narodnog zdravlja svojom odlukom br. 1216 oduzima ljekarnu. Naziv ljekarne je otada <i>Gradska ljekarna</i> u Kamenitoj 9.

* *nema podataka*

Podaci u tablici prikupljeni su na temelju Evidencije ljekarnika i osobnika ljekarnika koji se čuvaju u Arhivu Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU; podacima o kronologiji ljekarne koje je sastavio posljednji vlasnik Vladimir Rojc (ljubaznošću njegove kćeri Slavice Drobnić-Rojc)

dijela grada, sve više gubi na komercijalnoj vrijednosti. Njezini su vlasnici stoga prisiljeni ulagati velike napore kako bi je učinili što profitabilnijom. To se očituje u nastojanjima vezanim uz smještaj i uređenje ljekarne, ali i u osmišljavanju komercijalnih i ostalih sadržaja vezanih uz njezino poslovanje.

U to vrijeme uglovnica u Kamenitoj ulici 9 doživljava važne promjene, a 1838. ovdje će se otvoriti i tada potpuno suvremeno opremljena ljekarna. Godine 1823. njezino pročelje u duhu klasicizma adaptira Bartol Felbinger (1785. – 1871.). Najplodniji zagrebački graditelj prve polovice 19. stoljeća (u Zagrebu od 1809.) izvodio je projekte po cijeloj Hrvatskoj, a u Zagrebu je očuvano nekoliko desetaka zgrada koje je adaptirao ili u cijelosti izgradio (Ilica 7, Mesnička 49, Trg bana Jelačića 15, Opatička 22) (15). Prilikom adaptacije Kamenite 9 Felbinger produljuje pročelje kako bi dobio prostor za stambeni kat i dućan u prizemlju. U vrijeme ove adaptacije vlasnik kuće bio je trgovac Joannes Leitner, a naziv njegova dućana "Djevojci s ružom" (16). Felbingerovim arhitektonskim zahvatom barokna kuća dobila je klasicističko sjeverno pročelje s četiri kanelirana polustupa s arhitravom i atikom, s tri polukružna otvora u prizemlju i tri prozorska otvora na katu. Ovo rješenje, ističući se prema okolnim jednostavnije oblikovanim pročeljima, jedan je od kvalitetnijih Felbingerovih radova (13).

Već u sljedećem desetljeću novi vlasnik kuće je ljekarnik Franciscus Zellinger, koji 1838. godine poduzima preuređenje prizemnog dućana u ljekarnu (17). Ondašnje zagrebačke dnevne novine opisuju novu opremu ove moderne ljekarne: namještaj je naručen od Wohnfarta i Popovicha, dok je pročelje oslikao Mihael Stroy (1803–1871). Mladi slovenski slikar, stigavši u Zagreb 1830. godine s namjerom kraćeg zadržavanja, postaje jedan od vodećih slikara upravo u vrijeme kada Felbinger izvodi mnogobrojne adaptacije u Gornjem gradu. Zanimljiv je podatak da se Stroy oženio bogatom Zagrepčankom Marjetom Berghaus, koja je prema nekim autorima navodno rođakinja obitelji ljekarnika Horačeka (18). Horaček je oko 1840. osnovao ljekarnu u Lovačkoj, danas Mesničkoj ulici, a kasnije ju preselio u Ilicu 43. Blizak ljekarničkim krugovima, upravo je Stroy dobio narudžbu za oslikavanje Zellingerove gornjogradske ljekarne. Iz tadašnjih javnih glasila

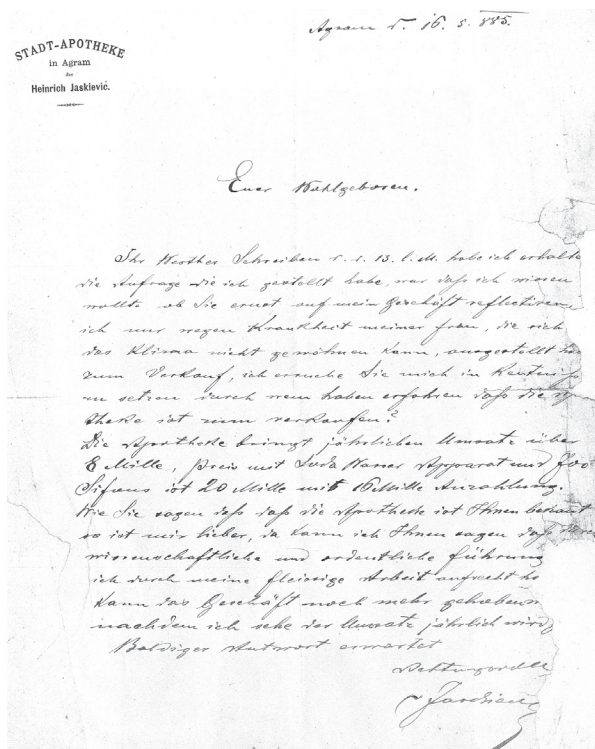
saznajemo i detalj izgleda oslika ljekarne prema kojem je s desne strane glavnog ulaza bio prikaz Eskulapova kipa, a s lijeve prikaz starca okružena djecom nakon ozdravljenja od teške bolesti (17). Budući da su ove slikarije uništene prilikom adaptacije 1934. godine, možemo samo nagađati je li se radilo o uokvirenim uljenim slikama, kao što je npr. bila Zascheova slika *Bijeg u Egipat* iznad ulaza u kaptolsku ljekarnu, ili o freskama na zidu.

Ubrzo nakon Zellingerove smrti njegova udovica prodaje kuću, a gradska se ljekarna zakratko seli u Kamenitu 7, čiji je vlasnik i njezin prethodni provizor, ljekarnik Julius Hegedüs (Julije Hegediš). Prema podacima pohranjenim u arhivu Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU, Hegediš je bio također providnik Kaptolske ljekarne *Svete Marije* sve do lipnja 1908. godine, kada ona prelazi u zakup Vladimiru Bartuliću. Istodobno Hegediš preuzima *vodstvo ljekarne u Bolnici milosrdnih sestara u Zagrebu* (19). Godine 1932. on se spominje kao prenositelj koncesije i dozvole za osobno vođenje ljekarne *Sv. Ivan* na Kaptolu na ljekarnika Aleksandra Grlića (20).

Sljedeći u nizu vlasnika gradske ljekarne je ljekarnik Čermak koji ju seli na Markov trg (slika 2), u iznajmljeni prostor u prizemlju. Neugledna katnica stiješnjena u nizu kuća, kvalitetom i lokacijom daleko je ispod razine reprezentativne uglovnice u Kamenitoj, što govori o

Slika 2. *Fotografija ljekarne na Markovu trgu, kraj 19. stoljeća (Zavod za povijest i filozofiju znanosti, Odsjek za povijest medicinskih znanosti HAZU)*

Slika 3. Pismo ljekarnika Jaskieviča iz 1885. (Zavod za povijest i filozofiju znanosti, Odsjek za povijest medicinskih znanosti HAZU)

smanjenom značenju ljekarne u to doba. To se zacijelo moralo odraziti i na njezinu poslovanju. U Odsjeku za povijest medicinskih znanosti HAZU sačuvano je primjerice originalno pismo Henrika Jaskieviča kojim 1885. nudi gornjogradsku ljekarnu na prodaju (slika 3). Iz razdoblja vlasništva Nijemca Josipa Mittlera sačuvana je dvojezična reklama za *Univerzalni probavni prašek*, koja nam ujedno otkriva i njezinu lokaciju, još uvijek na Markovu trgu (slika 4).

Slika 4. Reklama za Univerzalni probavni prašek u vrijeme vlasništva Josipa Mittlera (Zavod za povijest i filozofiju znanosti, Odsjek za povijest medicinskih znanosti HAZU)

20. stoljeće

Tijekom 19. i u prvim dekadama 20. stoljeća, dakle u razdoblju procvata mnogih zagrebačkih ljekarni, gornjogradska je ljekarna, odmaknuta od žarišta donjogradske dinamike, postupno stagnirala. Smjenjivali su se njezini vlasnici, uvijek ustrajni u reklamiranju, u proizvodnji zaštićenih specijaliteta te skretanju pozornosti na njezinu tradiciju i osobitosti. U razdoblju 20. stoljeća jedan od njih bijaše i Žiga Ključec (1865. – 1937.), ljekarnik, podrijetlom iz stare časničke graničarske obitelji s Banije (slika 5).

Slika 5. Žiga Ključec (1865. – 1937.)

Njegov otac Đuro Ključec, predstojnik sudbenog stola, oženio se Amalijom Koritić, s kojom je imao dva sina: Milana, koji je bio pravnik i predstojnik Kotara zagrebačkog te Žigu, ljekarnika. Osnovnu je školu i dio gimnazije završio u Zagrebu, a ostatak u Varaždinu. U razdoblju 1882. – 1885. djeluje kao vježbenik kod apotekara Wache u Metlici. Tiroński ispit položio je u Ljubljani, a propisanu dvogodišnju vježbu prije studija u Freistadtu u gornjoj Austriji. Studij farmacije pohađao je u Zagrebu diplomiravši 1888. (21). Bio je suradnikom gornjogradske ljekarne u razdoblju kada je njezinim vlasnikom bio Aleksandar Hrčić. Potonji je bio vlasnikom apoteke u Jastrebarskom te vlasnikom ljekarne *K Zrinskom* koju je prodao Hinku Brodjinu 1894. godine (22). Godine 1890. Žiga Ključec dobiva koncesiju u Fužinama, gdje je ostao 17 godina i vjenčao se s Katicom Švrljugom. Ovdje mu se rodilo i troje djece (sin i dvije kćeri). Katica Švrljuga bila je iz liječničke obitelji. Braća njezina oca bili su Šime Švrljuga, glasoviti zagrebački gradski fizik te Ljudevit Švrljuga, liječnik bolnice u Karlovcu. Sinovi dviju očevih sestara bili su također liječnici: dr. Alberto Longhino u Dugoj Resi sin je dr. Andre Longhina u Varaždinskim Toplicama te Fran Mihaljević. U ovom razdoblju Ključec radi i kućne specijalitete kako bi nadomjestio gubitke prihoda u maloj fužinskoj ljekarni *Sv. Antunu* (poznata je npr. želučana esencija, liker obogaćen željezom te mast protiv kostobolje). Godine 1907. ipak prodaje ovu ljekarnu i dolazi u Zagreb. Ovdje kupuje gornjogradsku ljekarnu od tadašnjeg vlasnika Ede Redlicha, za 32.000 forinti (21).

U to vrijeme gornjogradska je ljekarna još uvijek bila u kući do županije iza Markove crkve, kao što je i zabilježeno u Farmaceutskom vjesniku: *Premještanje gornjogradske ljekarne u Zagrebu. Kako je poznato prešao je cijeli blok kuća između Markova trga, Županijske, Opatičke i Kamenite ulice u gornjem gradu u vlasništvo zemaljske vlade. Te će kuće biti porušene i mjesto njih sagrađene zgrade za urede. U jednoj od tih kuća nalazi se najstarija zagrebačka ljekarna K crnom orlu, pa će se morati i ona seliti. Kako saznajemo preselit će se ljekarna u Kamenitu ulicu u kuću gdje. Vrabčević, gdje je nekoć već bila ljekarna (23).*

Žiga Ključec je bez sumnje želio izdašno reklamirati svoju novouređenu ljekarnu, što je razvidno i iz vijesti koje su popratile taj događaj na stranicama Farmaceutskog vjesnika: *Kako je već u zagrebačkim dnevnicima javljeno, preselio je g. ljekarnik Ph. mr. Žiga Ključec svoju ljekarnu u Kamenitu ulicu br. 9 u gornjem gradu. Dobrotom g. ljekarnika razgledasmo tu "novu" ljekarnu, te možemo iskreno čestitati na upravo krasnom uređenju. Sama je ljekarna tj. nared izrađen, po renomiranom domaćem zavodu gg. Bothe i Ehrmana, vrlo ukusno u slogu "Bidermayera" te služi na čast toj tvrtci. Stojnice, sasma nove, odgovarajuće propisima naše farmakopeje izradila je poznata tvrtka H. Steinbuch u Beču. Nusprostorije odgovaraju potrebama, a kao vrlo pohvalno moramo istaći "inspekciju" sobu, koja na žalost, jedina u Zagrebu odgovara zahtjevima spavaće te nije magazin lijekova. Jedino što bi mogli prigovoriti jest, da je u objavama preseljenja g. ljekarnik pridodao da je novo uređenu ljekarnu snabdjeo svježim lijekovima. Grad Zagreb dobio je tim preseljenjem opet jedan zdravstveni zavod, koji mu služi na ures i odgovara prilikama glavnog grada (24).*

Sklon promjenama i novim izazovima Ključec je, ipak, 1916. godine, prodao vlasništvo ljekarne i priključio se kao sudionik u tvornici *Elza pripravaka* Eugena Viktora Felleru u Donjoj Stubici (25). Ni ovaj posao, izgleda, nije bio unosan onako kako je to očekivao, pa 1924. godine postaje suvlasnikom realne ljekarne *Salvatoru* u Osijeku, uz svog ranijeg učenika Franju Franka, a već 1926. kupuje ljekarnu Dragutina Raymana u Mariji Bistrici, dakle već treću ljekarnu po redu. Žiga Ključec je obnašao i dužnosti u okviru Zbora ljekarnika pa je u razdoblju dok je bio vlasnikom gornjogradske ljekarne, tj. 1911. – 1916., bio i predsjednikom Hrvatskoga ljekarničkog zbora. Bio je izaslanikom Zbora i na IX. međunarodnom kongresu u Haagu zajedno s tajnikom Brunom Voukom (21).

Među vježbenicima Žige Ključeca u gornjogradske ljekarni nalazimo i imena Vjere i Vladimira Rojca, kojima je pripravnički staž očigledno omililo upravo ovu ljekarnu, a koji su, nedugo zatim, postali njezinim sljedećim vlasnicima. Ljekarna *K crnom orlu* prodana je isprva Vjeri Rojc-Katušić (1882.-1970.) (slika 6) te je tim činom dana 1. siječnja 1914. ona postala suvlasnicom gradske ljekarne uz Ključeca, a ujedno i prvom ženom vlasnicom ljekarne u Hrvatskoj (26-28). Potrebno je spomenuti da je ovu farmaceutkinju uz

Slika 6. Nasta Rojc: "Moja seka – Vjera Rojc", 1909., pastel/karton, priv. vlasništvo

rad u ljekarni privlačio i znanstvenoistraživački rad. Nakon što je 1913. godine na Mudroslovnom fakultetu Kraljevskog sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu završila Farmaceutski učevni tečaj, zainteresiralo ju je izučavanje reakcije tali-soli sa sumporovodikom. Ubrzo se, stoga, pod mentorstvom Gustava Janačeka, prihvatila izrade disertacije koju je s uspjehom obranila 1915. i time postala prva magistra koja je položila doktorat na Filozofskom fakultetu. Bilo je to vrijeme kada perspektiva žena zainteresiranih za znanstvenu karijeru još nije bila sazrela. Nakon udaje Vjera Rojc-Katušić prestaje sa znanstvenim radom, prodaje svoj dio ljekarne i povlači se u intimu privatnog života (28). Ipak, ljekarna i dalje ostaje u obitelji Rojc, sada pod spretnim vodstvom Vjerina mlađeg brata Vladimira (1893. – 1985.) (slika 7). Vladimir Rojc je tirocinij položio u Zagrebu, 1. rujna 1913., magistarsku diplomu 29. srpnja 1915., dok je staž odradio u Donjoj Stubici kod ljekarnika Eugena Viktora Felleru, u razdoblju od 1. 1. do 1. 10. 1916. godine. Vlasnikom Gradske ljekarne postao je rješenjem Gradskog poglavarstva od 27. prosinca 1916., broj 65020-1916 –VIII (29). Od tada ljekarna mijenja svoj naziv u *Gradska ljekarna*, premda i dalje zadržava zaštitni znak crnog orla. Godine 1923.

Slika 7. Vladimir Rojc u gornjogradske ljekarni, 1930. (Ljubaznošću gđe Slavice Drobnić)

Vladimir Rojc postaje jedinim vlasnikom ljekarne sve do njezina preuzimanja od Ministarstva narodnog zdravlja 1947. godine (30).

Tijekom niza godina Vladimir Rojc je ulagao velike napore kako bi ljekarni osigurao prosperitet, privukao kupce, što bolje je opremio svekolikim potrebnim ljekarijama te omogućio kupnju lijekova tijekom cijelog dana uključujući i noćno dežurstvo. U ljekarni su se uglavnom prodavali magistralni i galenski pripravci lijekova, specijaliteti u duhu tog vremena, čiju je recepturu vlasnik držao najstrožom profesionalnom tajnom. Umjetnički nadaren (muzički i likovno) upuštao se u izradu maštovitih svjetlećih reklama za njezine izloge, dok je promidžbeni materijal opremao s više dosjetljivih i konciznih crteža u duhu vremena (31). U izradi reklama pokatkad su mu pomagali sestra Nasta i njezin suprug Branko Šenoa. Kućni specijaliteti prodavali su se u ljekarni i/ili isporučivali poštom te bili prezentirani na raznim sajmovima. Među najpoznatije patentirane specijalitete ubraja se *Reumatis*, lijek protiv kostobolje, reume i gihta, *Derموval* za liječenje kožnih bolesti, *Modrilo* za liječenje domaćih životinja, želučane *Markove kapljice* protiv raznih crijevnih tegoba, želučani čaj *Dr-a Havličeka*, *Iron* protiv slabokrvnosti i za jačanje otpornosti, *Lactosot* koji treba uzimati kod upale dišnih putova, kašlja i tuberkuloze, *Sanitas* protiv kurjih očiju, *Migraen* ulje protiv glavobolje, *Siquid* sredstvo protiv znojenja nogu te *Azella* protiv ozeblina (slika 8).

GRADSKA LJEKARNA
ZAGREB
KAMENITA ULICA BROJ 33 GORNJI GRAD

Znojenje nogu bolest je kao svaka druga i treba je liječiti

Znači li se noge dalje vremena, to kada najprije pojavi, postaje neprijatelj i sve teže i teže, napokon biva lošije teško i bolno.

Siquid tekućina proti znojenju nogu odabranije je bolest za kratko vrijeme potpuno i trajno, a upotreba nje je vrlo jednostavna. Kratko vrijeme nakon upotrebe **Siquid** opet će se čovjek kao preporniji. Nema više otkrivenog smrada, hodanje više lagano, bolena koja odlogu se pomalo, a naravno svjedo, zdrava i jaka koža. Čeraga i opet se tope više od snaga, nema više u njima osjetilosti ni trniti. U ljudskom je društvu opet rado viđen i prihvaćen, ne okrova se od njega svi u potpunosti kao prije.

Siquid učiniš nadina upotrebu i svojih društvenih svojstava na odabranije je bolest za kratko vrijeme potpuno i trajno, a upotreba nje je vrlo jednostavna. Kratko vrijeme nakon upotrebe **Siquid** opet će se čovjek kao preporniji. Nema više otkrivenog smrada, hodanje više lagano, bolena koja odlogu se pomalo, a naravno svjedo, zdrava i jaka koža. Čeraga i opet se tope više od snaga, nema više u njima osjetilosti ni trniti. U ljudskom je društvu opet rado viđen i prihvaćen, ne okrova se od njega svi u potpunosti kao prije.

Jednostavna upotreba, velika jeftinost, sigurno djelovanje, čine Siquid nezamjenjivim.

Siquid nije pušto obećavanje, nego siguran lijek!

Siquid znači novo sretnije i zadovoljnije doba vašega života!

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

U prodaji u svim ljekarnama.

Slika 8. Reklamni plakat (Zavod za povijest i filozofiju znanosti, Odsjek za povijest medicinskih znanosti HAZU)

Proizvodnju i trgovinu ljekarničkim pripravcima odobravalo je Ministarstvo zdravlja. Sačuvan je, primjerice, dokument iz 1926. godine, prema kojem se tadašnjim vlasnicima vjeri i Vladimiru Rojcu dopušta puštanje u promet specijaliteta *Lactosot* (32).

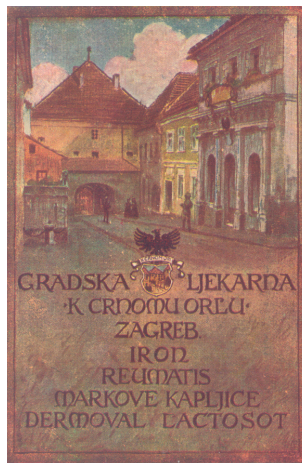
Brat i sestra ljekarnici, Vladimir i Vjera Rojc, dvoje su od četvero djece dr. Milana Rojca (1855. – 1935.), pravnika i političara (slika 9).

Slika 9. dr. Milan Rojc (1855. – 1935.) (ljubaznošću gđe Slavice Drobnić)

Nakon preseljenja obitelji u Zagreb, Milan Rojc postao je predstojnik Ocjela za bogoštovlje i nastavu, sudjelujući tada značajno pri osnivanju više zagrebačkih fakulteta (Tehnički, Medicinski, Agronomski te Umjetničke akademije). Treća kći Milana Rojca, Nasta (1883. – 1964.), jedna je od najpoznatijih hrvatskih slikarica, školovana na akademijama u Münchenu i Beču. Kao vrsna portretistica, izradila je brojne portrete članova svoje obitelji. Nastin suprug, slikar i grafičar Branko Šenoa (1879. – 1939.), osmislio je 1923. godine reklamni plakat – vedutu s pogledom na ljekarnu i Kamenita vrata (33, 34) (slika 10).

Također je osmislio cimer ljekarne, koji je nakon skidanja 1945. godine sačuvan do danas u privatnome

Slika 10. Gradska ljekarna K crnom orlu, 1923., pastel, akvarel, gvaš, privatno vlasništvo. Pretisak ovog djela rabio se za izradu reklamnih razglednica i ostaloga promidžbenog materijala. Branko Šenoa (1879. – 1939.), poznati je vedutist staroga Zagreba, a motiv Kamenitih vrata iskoristio je u više navrata na grafičkim listovima. Reklamni plakat za ljekarnu ujedno je i prikaz Kamenitih vrata kao osobite znamenitosti Gornjeg grada.

vlasništvu.

Spojila se tako i u povijesti ove ljekarne, kao i u tradiciji mnogih drugih s ovih prostora, struka i umjetnost – od proizvodnje lijekova i specijaliteta do arhitekture, unutarnjeg uređenja i inventara ljekarne, umjetničkih djela i maštovito osmišljenog dizajna reklamnih slogova.

Vladimir Rojc je bio posljednji vlasnik gornjogradske ljekarne. Ona je, prema odluci Ministarstva narodnog zdravlja NRH (Uprava apotekarstva) broj 1216 od 10. srpnja 1947. godine, nacionalizirana (30). Unatoč trajnim nastojanjima, nasljednici Vladimira Rojca nisu do danas uspjeli ostvariti povrat vlasništva.

Gornjogradska ljekarna, prije svega zbog trajnog zalaganja pionira povijesti farmacije Hrvoja Tartalje te rijetkih, pojedinačnih entuzijasta kasnijih razdoblja, nije doživjela dramatičnu sudbinu ostalih nacionaliziranih i uvelike devastiranih ljekarni na području Hrvatske. Godine 1955., na primjer, obilježena je 600. obljetnica postojanja ljekarne *K crnom orlu* u Zagrebu te je tom prigodom u njezinu interijeru postavljena i izložba. U sklopu priprema izložbe, prvotno zamišljene kao stalni postav, izvršena je adaptacija zgrade u Kamenitoj 9: uređeno je glavno pročelje s izlozima, popravljena sva građevinska stolarija i limarija, uvedeno etažno grijanje, a za potrebe izložbe izrađene su posebne vitrine. Izložba je prezentirala kratku povijest ljekarne od njezinih početaka do vremena prije II. svjetskog rata. Uz dokumente, račune i recepte te fotografiju iz razdoblja na Markovu trgu, bila je izložena i uljena slika Branka Šenoe *Alkemistički laboratorij*, prikaz ljekarne 14. st., koju je slikar izradio prema motivima iz *Zlatareva zlata*, pripovijetke svoga oca, Augusta Šenoe (35).

Osobitu nadu ulijeva činjenica da je ova ljekarna pobudila interes i mlađe generacije ljekarnika pa je o gornjogradskoj ljekarni 1995. napisan diplomski rad (mentorstvo prof. dr. sc. Vladimir Grdinić) (36).

Dugovječnost i bogato nasljeđe zaštitilo ju je tako i u vrijeme kada su neznatno mlađe i nekadašnje najprometnije ljekarne poput, primjerice, kaptolske, zatvarane i prenamjenjivane. Ona i danas posluje na istoj lokaciji, u prostoru prvobitno adaptiranom upravo za ovu funkciju, što je izuzetno bitan čimbenik njezina očuvanja. Ona se tako ubraja u jednu od znamenitih zagrebačkih kulturnih i turističkih atrakcija. Cijela je zgrada u Kamenitoj br. 9 upisana u *Listu zaštićenih nepokretnih kulturnih dobara Registra kulturnih dobara RH* pod registarskim brojem Z-1525 (37). Unatoč navedenom, sama ljekarna i njezin inventar nisu zaštićeni kao pojedinačno kulturno dobro (ne postoji popis ni ekspertiza vezana uz inventar), pa je stoga njezina sadašnja zaštićenost kao cjeline nepotpuna i nezadovoljavajuća. Kao što smo već više puta do sada isticale (14, 22, 25), primjeri propusta zaštite ljekarni na području Zagreba i Hrvatske brojni su, a ljekarna kojoj slavimo 650. obljetnicu opstanka na našim prostorima još jedan je u nizu takvih primjera.

Ovaj rad napisan u povodu 650. obljetnice ljekarne *K crnom orlu* posvećujemo svima onima koji su ulagali svoje znanje i nastojanja za njezino očuvanje. Nedvojbeno je činjenica da je razvijanje jače svijesti o povijesti i značenju ljekarništva na ovim prostorima potrebno ne samo unutar farmaceutske struke nego i u široj javnosti, kako bi cjelokupna zajednica poduprla nastojanja za očuvanje ovog bitnog dijela hrvatske znanstvene i kulturne baštine.

*Istraživanje je napravljeno u sklopu projekta "Ikonografija u medicini" financiranog od Ministarstva znanosti R. Hrvatske.

Zahvaljujemo gospođi Slavici Drobnić koja nam je omogućila uvid u građu o ljekarni K crnom orlu u privatnome vlasništvu te prim. dr. Vladimiru Dugačkomu, dr. med. na recenziji.

Literatura

1. TARTALJA H. Datum osnivanja kaptolske ljekarne. *Farmaceutski Glasnik*, 1955; 11:397-400.
2. HORVAT R. *Prošlost grada Zagreba* (2. izd). Zagreb: August Cesarec, 1992.
3. BEDENKO V. *Zagrebački Gradec*. Zagreb: Školska knjiga, 1989.
4. GRMEK MD. La vie mouvementée de Jacques de Plaisance médecin du Roi, lecteur universitaire et évêque de Zagreb. *Croatia christiana periodica*. 1990; 14(26):31-50.
5. BARLÉ J. O zdravstvu starog Zagreba. Zagreb: Dionička tiskara; 1902.
6. TARTALJA H. Povijesni pregled razvitka ljekarništva u Zagrebu. U: Tartalja H, (ur.) 600 godina zagrebačkog ljekarništva, Zagreb: Farmaceutsko društvo Hrvatske i Institut za povijest farmacije, Zagreb 1955.
7. DOBRONIĆ L. Talijani u Zagrebu. U: Dobronić L, (ur.) *Renesansa u Zagrebu*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti; 1994.
8. ČALE F. Alighieri u Zagrebu u 14. stoljeću. U: Čale F. (ur) *Dante i slavenski svijet*. Zagreb: JAZU; 1984.
9. Povijesni spomenici slobodnog kraljevskog grada Zagreba, sv. 11, Zagreb: Grad Zagreb, 1905., str. 35.
10. DUGAČKI V. Crkva i zdravstvo u devetstoljetnoj povijesti Zagreba. U: Audy-Kolarić Lj. (ur.) *Zagrebačka medicina tijekom stoljeća*. Zagreb: Matica hrvatska, 1995.
11. DOBRONIĆ L. *Slobodni i kraljevski grad Zagreb*, Zagreb: Školska knjiga, 1992.
12. BARLÉ J. Bez naslova. O zdravstvu staroga Zagreba. *Liečnički Viestnik*. 1901; 12: 482-90.
13. DOBRONIĆ L. *Zagrebački Kaptol i Gornji grad – nekad i danas*. Zagreb: Školska knjiga, 1988.
14. FATOVIĆ-FERENČIĆ S, FERBER-BOGDAN J. 400 godina dokumenta o ljekarni sv. Marije na zagrebačkom Kaptolu (1599-1999). *Medicus*, 2000; 9:129-35.
15. DOBRONIĆ L. Felbinger Bartol. *Enciklopedija hrvatske umjetnosti sv. 1*, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža 1995. str. 247-248.
16. KUNIĆ M. Rapsodien. *Allg. Deut. Gartenzeitung*, 1834; str. 229.
17. Anonimno. *Ljekarna vlasnika Zellingerera uređena*. *Agramer Zeitung*, 6.11.1838., br.89, str. 362.
18. BULAT-SIMIĆ A. *Mihael Stroy*. Zagreb: Društvo historičara umjetnosti Hrvatske, 1967.
19. Arhiv Odsjeka za povijest medicinskih znanosti Zavoda za povijest i filozofiju znanosti HAZU, Spis broj 4642/1908/VI od 31. siječnja 1908.
20. Arhiv Odsjeka za povijest medicinskih znanosti Zavoda za povijest i filozofiju znanosti HAZU, Spis broj S.Er. 1246 od 26.1.1932.
21. ILAKOVAC S. Ph. Mr. Žiga Ključec. *Apotekarski vjesnik*, 1938; 20:5-14.
22. FATOVIĆ-FERENČIĆ S, FERBER-BOGDAN J. Tragom slike Nikole Šubića Zrinskog: kronologija kraljevske dvorske ljekarne *K Zrinjskomu*. *Medicus*, 2003; 12:143-50.
23. Anonimno. Premještenje gornjogradske ljekarne u Zagrebu. *Vijesti. Farmaceutski vjesnik*, 1907; 1:28.
24. Heterohlamicki. *Dnevne vijesti. Gradska ljekarna Ph. Mra. Žige Ključeca*. *Farmaceutski vjesnik* 1907; 1: 130.
25. FATOVIĆ-FERENČIĆ S, FERBER BOGDAN J. *Ljekarnik Eugen Viktor Feller*. *Medicus*, 1997; 6: 277-283.
26. Razno. *Magistra – vlasnica ljekarne u Zagrebu*. *Farmaceutski vjesnik*, 1914; 8:36.
27. Arhiv Odsjeka za povijest medicinskih znanosti Zavoda za povijest i filozofiju znanosti HAZU, *Popis vježbenikah*.
28. Ugovor o kupoprodaji Vjera – Vladimir Rojc. *Privatno vlasništvo obitelji*.
29. Arhiv Odsjeka za povijest medicinskih znanosti Zavoda za povijest i filozofiju znanosti HAZU. *Rješenje Gradskog poglavarstva od 27. prosinca 1916. broj 65020-1916 –VIII*.
30. *Nacionalizacija ljekarne. Privatno vlasništvo obitelji*.
31. *Usmeno priopćenje kćeri, gđe Slavice Drobnić*
32. Arhiv Odsjeka za povijest medicinskih znanosti Zavoda za povijest i filozofiju znanosti HAZU. *Odobrenje Ministarstva narodnog zdravlja za Lactosot preparat*.
33. PETRAVIĆ KLAIĆ Đ. *Nasta Rojc, katalog retrospektivne izložbe*, Zagreb, Umjetnički paviljon, 1996/97.
34. DOMAC-CERAJ S. *Branko Šenoa, katalog retrospektivne izložbe*, Zagreb, Umjetnički paviljon, 2002., str. 16
35. Arhiv Odsjeka za povijest medicinskih znanosti Zavoda za povijest i filozofiju znanosti HAZU, *Dokumentacija Spomen izložbi 600 godina zagrebačkog ljekarništva*.
36. RADOŠEVIĆ J. *Obitelj Rojc i ljekarništvo*. Zagreb: Farmaceutski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1995. *Diplomski rad*
37. *Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu: Lista zaštićenih nepokretnih kulturnih dobara Registra kulturnih dobara RH* registarski broj Z-1525.